

Rued Langgaard: Violinsonate nr. 1 *Viole* (BVN 94)

Kritisk førsteudgave ved Bendt Viinholt Nielsen og Ole Ugilt Jensen

Revisionsberetning

Kilder

A. Partitur 1945 (autograf og afskrift)

B. Partitur 1915 (autograf, ukomplet)

C. Violinstemme (1916)

A. Partitur 1945 (autograf og afskrift)

Det Kongelige Bibliotek, Rued Langgaards Samling, RLS 71,1. Autograf, delvis usigneret afskrift i Constance Langgaards håndskrift; rettelser og tilføjelser med blæk, farvestift og blyant.

Titel: *Tilegnet Axel Gade / Først opført i Stockholm / Breuning Storm / og jeg. / "Viole". / Grand Sonate Nr 1. / for / Klaver og Violin (eller Virole) / af / Rued Langgaard / komp. Juni i Tyringe, Sverige 1915.*

Overskrifttitel: *Sonate for Violin og Klaver*

Dateret og signeret til slut: *Ny Renskrift færdig Ribe, 1 Dec. 1945. Rued Langgaard (Tyringe ca 15 Juni 1915)*

49 blade, 34,3 × 27 cm (omslag dog 33,6 × 25 cm); 90 beskrevne sider, pagineret: (titelside), (blank side), 1-62, (2 blanke sider), (1 side med påskrift *IV*), 63-88, (5 blanke sider).

Papirtype: *W.H. Nr. 3. F. 12* (12 systemer); omslag dog: *Papier Carpentier No. 122, Système Siestrop, déposé* (22 systemer).

Note. Dele af manuskriptet er i Constance Langgaards afskrift. Hendes forlæg har været kilde **B**, men gentagelser er i reglen kopieret efter allerede afskrevne passager i kilde **A**:

sats I	t. 153-180	afskrift efter	A t. 14-41
	t. 181-210	-	B tilsvarende takter s. 13-16
	t. 215-238	-	B tilsvarende takter s. 16-18
	t. 239-247	-	B tilføjelse på titelbladets upag. bagside
sats II	t. 1-184	afskrift efter	B tilsvarende takter s. 20-27
	t. 185-198	-	A t. 1-14
	t. 199-234	-	A t. 33-68
	t. 235-262	-	B tilsvarende takter s. 29-31
	t. 263-274	-	B upag. "Bilag ×" (× refererer til B s. 31)
	t. 275-298	-	B tilsvarende takter s. 32-33
sats III	t. 13(pno)/		
	t. 17 (vl)-26	afskrift efter	B tilsvarende takter s. 35
	t. 26-28	-	A t. 1-3
	t. 29-36	-	B tilsvarende takter s. 36
	t. 74-79	-	A t. 6-11
	t. 103-115	-	B tilsvarende takter s. 43-44
sats IV	t. 1-159	afskrift efter	? (sats IV mgl. i B)

Alt det øvrige er i autograf. Manuskriptet rummer autografe rettelser og tilføjelser, navnlig i de afskrevne partier (fortegn, artikulation, tempoangivelser, pedalangivelser, dynamik). Ved kollation med kilde **B** kan man konstatere, at afskriveren, navnlig i sats II, øjensynlig har overset en række detaljer i forlægget og at disse ikke senere er blevet indføjet af komponisten. Kildens angivelser af frasering og især artikulation og

dynamik er i det hele taget præget af vilkårlighed. Slutningen af sats IV, som fra t. 160 og frem er i komponistens håndskrift, virker for klaverstemmens vedkommende særlig ufærdig, om end det meste af musikken er gentagelser fra tidligere i satsen.

B. Partitur 1915 (autograf, ukomplet)

Det Kongelige Bibliotek, Rued Langgaards Samling, RLS 71,3. Autograf; ukomplet (sats IV mangler). Blæk (rettelser og tilføjelser i blæk og blyant).

Titel: *Sonate N^o 1 (E-mol) / for / Violin og Pianoforte / af / Rud Imm. Langgaard. / komp. Juni 1915 i Tyringe*

Overskrifttitel: *Sonate for Violin og Pianoforte*

Dateret efter sats I: 19 Juni 1915 - efter sats 2: (22. Juni 1915.) - efter sats III: 25. Juni 1915

25 blade, 34,8 × 26,7 cm; 49 beskrevne sider; paginering: (titelside), (1 upag side med blyantstilføjelse), 1-19, (blank side), 20-31, (1 indlagt upag. blad betegnet *Bilag*), 32-44, (1 upag. side). Ukomplet: sats IV mangler.

Papirtype: Blad 1-11: *B. & H. Nr. 11. C. 2.13.* (18 systemer); blad 12-17, 19-25: *B. & H. Nr. 11. A. 16.12.* (18 systemer); det indlagte blad 18 uden fabrikatangivelse (14 systemer).

Påskrift på titelsiden for oven med blyant: *Berømmelsesmusik, Energimusik.*

Note. Den oprindelige renskrift fra 1915, som er gennemrevideret og benyttet som forlæg for kilde **A**. Af de tre bevarede sats er især sats I og III forsynet med utallige skitseagtige blyantstilføjelser og rettelser, overstregede takter og anvisninger til afskriveren (Constance Langgaard) af typen ”fortsæt her”, ”hertil” og ”herfra skriver jeg” (alle eksempler fra s. 36). Den forsvundne sats IV må have foreligget, da **A** blev udfærdiget. – De oprindelige satsbetegnelser fremgår af kilden: 1. *Allegro molto appassionata*; 2. *Molto allegro scherzoso e con fuoco*; 3. *Lento molto e molto amoroso*; den manglende finale betegnes i de samtidige koncertprogrammer *Poco allegro e risoluto*.

C. Violinstemme (1916)

Det Kongelige Bibliotek, Rued Langgaards Samling, RLS 71,2. Afskrift i blæk, dateret og signeret til slut: 17/1 16. Nalle Hof (?); autografe rettelser i blæk.

Titel (autograf): *Tilegnet Axel Gade. Violin / Viole (Bratsch) / "Viole." / Grand Sonate (Sonate Nr. 1) / for / Klaver og Violin (eller Viole) / af / Rued Langgaard / komp i Tyringe Blekinge [i.e. Skåne] i Begyndelsen af Juni 1915 (i Løbet / af 4 Dage).*

Indkæbede koncertprogrammer 17.1.1916 Stockholm og 7.1.1918 København.

Note. Stemmen er udskrevet i Stockholm og dateret af nodeskriveren samme dag som uropførelsen fandt sted! RL har foretaget visse sene rettelser, men ikke systematisk søgt at bringe stemmen i overensstemmelse med det reviderede partitur (**A**).

Redaktionsgrundlag

Udgaven præsenterer værkets reviderede version på grundlag af hovedkilden, partituret fra 1945 (kilde **A**). Komponistens udaterede rettelser heri respekteres. Forglemmelser og unøjagtigheder i de dele af kilden, som er i Constance Langgaards afskrift, er elimineret ved kollation med det rettede autografmanuskript fra 1915 (**B**). Der er endvidere foretaget kollation mellem autografpassagerne i **A** og kilde **B**, primært med henblik på tilføjelse i udgaven af betydende detaljer, som skønnes overset af komponisten eller uhensigtsmæssigt udeladt ved udarbejdelsen af **A**. Violinstemmen (**C**) er uden kildemæssig betydning for udgaven.

Retningslinjer for udgaven

Udgiverens tilføjelser og rettelser er typografisk markeret i partituret ved hjælp af skarpe parenteser; tilføjede buer er dog angivet med brudt streg og buændringer som en kombination af hel og brudt streg. Orienteringsfortegn i runde parenteser skyldes udgiveren. Redaktionelle kommentarer findes i noterne nedenfor.

Der er foretaget stiltiende komplettering for så vidt angår manglende triol-, kvintol- og sekstolangivelser. Mindre justeringer af uegalt anbragte dynamiske angivelser er foretaget uden videre.

Komplettering og korrektion foretaget med hjemmel i kilde **B** dokumenteres i noterne nedenfor. Komplettering foretaget i takter, som i hovedkilden er i autograf, er typografisk markeret i udgaven, idet de opfattes som redaktionelle tilføjelser. Derimod er afskriverfejl og -forglemmelser i hovedkilden justeret i henhold til **B** uden typografisk markering.

Hovedkildens sporadiske pedalangivelser er gengivet uden forsøg på systematisk komplettering.

Gentagelser og paralleltakter er i vidt omfang redaktionelt kompletteret (vice versa) og notationsmæssigt egaliseret. Denne fremgangsmåde begrænses dog i en del tilfælde af komponistens tilsyneladende vilkårligt vekslende notationsformer. Eksempelvis kan peges på notationen af følgende parallelle taktgrupper i sats IV: t. 37-39, 83-85, 109-111, 165-167. Hvorledes komponisten egentlig har tænkt sig disse takter udført, er vanskeligt at afgøre, og netop for sats IV's vedkommende foreligger der ikke et ældre partitur at sammenligne med. De passager, som primært er sammenholdt med henblik på komplettering og egalisering, anføres nedenfor. Den simple komplettering/egalisering, som er foretaget på dette grundlag, er ikke udspecificeret i noterne.

sats I	6-13(14)	~ 21-28(29)	sats III	(1)2-5	~ (12)13-16
	6-9	~ 73-76		(1)2-3(4)	~ (26)27-28(29)
	6-41	~ 145-180		(6)7-11	~ (74)75-79
	44-48	~ 184-188		39-48	~ 54-63
	(52)53-64	~ (192)193-204		(39-40)41-51	~ (89-90)91-101
	84(85)-90	~ (118)119-124	sats IV	1-30	~ 131-160
	(90)91-101	~ (124)125-135		2-5	~ 14-17
sats II	1-11	~ 70-80		2-5	~ 71-74
	1-14	~ 19-32 + 185-198		4-5	~ 99-100
	33-68	~ 199-234		18-21	~ 207-210
	35-38	~ 245-248		29-39	~ 75-85 + 101-111
	89(90)-103	~ (248)249-262		38-73	~ 166-201
	(104)105-126(127)	~ (139)140-161(162)		86-99	~ 112-125
	124-126(127)	~ 132-134(135)			

Noter

takt	stemme	kommentar
<u>sats I</u>		
6-9	vl	hovedtematet blev ved revisionen 1945 ændret således, at der på fjerdeslaget blev tilføjet en oversekund som ottendelsnode (taktens sidste ottendedel var uændret overbundet til følgende takt); temaet omfattede i t. 6 således tonerne dis-f-e, i t. 7 tonerne cis-e-d osv.(samme ændring fandtes ved gentagelserne t. 21-24, 73-76, 145-148, 160-163, 222-226); temaet er af RL i A med rød farvestift ført tilbage til sin oprindelige form fra 1915.
50	pno hh	akkord 2: (♯) skyldes RL
50-51	-	i A skrev RL opr. kun <i>Tranquillo</i> i t. 51 ved sidste fjerdedel; herefter rykkede han angivelsen ca. en takt tilbage, idet han midt i t. 50 tilføjede <i>Più</i> - - - -, og endelig føjede han <i>piu lento</i> til i t. 52 ved sidste fjerdedel
66	pno vh	akkord 1: ♯ for f ¹ tilføjet af udgiveren (dominantseptimakkord med lille septim)

68	pno vh	understemme, samklang 1: umotiveret punktering af a udeladt (findes også i B)
95	pno vh	node 2: marc. udeladt i analogi med t. 91, 99 og 125
98	pno hh	akkord 1: stacc. udeladt i analogi med t. 94, 102, 128 og 132
109	pno hh	sidste fjerdedel, forslagsnode 3: ♯ tilføjet redaktionelt, idet akkorden tolkes som H7
118	pno	fortegn i [] tilføjet i analogi med t. 84-85 (dur eller mol på treslaget, formindsket akkord på fireslaget)
143	pno hh	understemmen, node 2: overflødigt ♯ udeladt
152	pno vh	understemme, node 11: e rettet til dis iht. B (tolkes som notationsfejl)
153-154	pno hh, vh	overflødige buer t. 153 node 1 til t. 154 node 12 udeladt (jfr. <i>legato</i> t. 145)
171	vl	bue node 7-8 tilføjet iht. t. 32 (glemt af afskriver)
181	vl	bue i A fra node 2-6 forlænget til node 1-6 iht. B
182	vl	<i>ben tenuto</i> tilføjet iht. B
	pno vh	understemme: martellato tilføjet iht. B
184	pno vh	samklang 2: martellato tilføjet iht. B
185, 186	pno hh	overstemme: bue node 1-2 tilføjet iht. B
186	pno hh	anden fjerdedel: martellato tilføjet iht. B
187	pno	anden fjerdedel: martellato tilføjet iht. B
189	-	<i>più tranquillo</i> tilføjet iht. B
195	vl	<i>sul A</i> tilføjet iht. B
199	pno	<i>mp</i> tilføjet iht. B
200-201	pno	cresc./dim.kile tilføjet iht. B
205	pno vh	akkord 1: arp. tilføjet iht. B
206, 207	pno	sidste fjerdedel: notation justeret iht. B (afskriverfejllæsning i A)
207	pno	akkord 1: <i>sf</i> tilføjet iht. B
	pno vh	understemme, bue sekstendedelsnode 1-8 ændret til node 2-8 i analogi med t. 205 og 206 (passagen er i CLs afskrift, men buen findes ikke i B)
209	pno hh	overstemme, node 5: martellato tilføjet iht. B
	pno vh	overstemme, node 13: martellato tilføjet iht. B
210	pno	tredje fjerdedel: <i>sf</i> tilføjet iht. B
219	pno hh	sidste fjerdedel: <i>sf</i> tilføjet iht. B
222	pno hh	andet <i>sf</i> tilføjet iht. B
	pno	<i>sempre legato</i> tilføjet iht. B
231	pno	<i>sf</i> tilføjet iht. B
241	vl	RL har først tilføjet <i>ossia</i> -taktten og efterfølgende sat en streg over den oprindelige takt, uden dog at fjerne ordet <i>ossia</i> ; begge versioner bringes
	pno vh	akkord 1: rettet fra ♭ til ♮ iht. B (afskriverfejl)

sats II

5	pno	<i>mf</i> tilføjet iht. B
17	vl	sidste ottendedel: bue til t. 18 tilføjet iht. B
19	pno vh	overflødigt <i>mf</i> under systemet udeladt (tilføjet af afskriver i A)
35	pno hh	akkord 5: ♯ for c ² tilføjet i analogi med t. 39 (transponeret)
	pno vh	samklang 3: marc. tilføjet iht. B
39	pno vh	samklang 2 og 3: marc. tilføjet iht. B
47	pno hh	akkord 2: marc. tilføjet iht. B
49	pno	<i>burlesco giocoso</i> tilføjet iht. B
57	pno	<i>sf</i> tilføjet iht. B
61	vl	node 1: trem. udeladt iht. B (tilføjet af afskriver i A)
85	pno	akkord 3: <i>sf</i> tilføjet iht. B
89	pno	akkord 3: <i>sf</i> tilføjet iht. B

99	vl	samklang sidste ottendedel: marc. tilføjet iht. B
	pno	bindebuer fra akkord 2 til t. 100 akkord 1 tilføjet iht. B
101	pno	<i>sf</i> tilføjet iht. B
104	-	<i>Tempo alla valse</i> moderniseret til <i>Tempo alla valser</i>
105/06-109/10	pno vh	cresc.kiler tilføjet iht. B
112	pno hh	akkord 2: ♯ for h tilføjet iht. B
113-116	pno vh	3 cresc.kiler og 2 marc. tilføjet iht. B
120	vl	dim.kile tilføjet iht. B
121	pno hh	akkord 2, understemme: marc. tilføjet iht. B
129	pno	<i>dim.</i> tilføjet iht. B
131	pno	<i>dim.</i> tilføjet iht. B
135	pno vh	sidste akkord: marc. tilføjet iht. B
	pno	dim.kile tilføjet iht. B
139-145	pno vh	cresc.kiler tilføjet iht. B
145	pno vh	samklang 1: marc. tilføjet iht. B
148-154	pno vh	cresc.kiler tilføjet iht. B
155	vl, pno	<i>p</i> tilføjet iht. B
158-162	pno vh	cresc.kiler tilføjet iht. B
162	pno	<i>sf</i> tilføjet iht. B
168	pno vh	node 1, overstemme: marc. tilføjet iht. B
170	pno	<i>pp</i> tilføjet iht. B
185	-	tempobetegnelse tilføjet iht. B
	vl	<i>f</i> tilføjet iht. B
201	vl	bue node 3 til t. 202 node 1 tilføjet iht. B
	pno hh	akkord 5: ♯ for c ² tilføjet i analogi med t. 205 (transponeret)
202	pno hh	akkord 4: marc. tilføjet iht. B
205	pno vh	samklang 2 og 3: marc. tilføjet iht. B
206	pno hh	akkord 4: marc. tilføjet iht. B
207	pno	<i>f</i> tilføjet iht. B
215	pno	<i>giocoso</i> tilføjet iht. B (<i>burlesco</i> i analogi med t. 49)
217	vl	<i>burlesco</i> tilføjet iht. B
223	pno	<i>sf</i> tilføjet iht. B
227	vl	node 1: trem. udeladt iht. B (tilføjet af afskriver i A)
231	pno	<i>sf</i> tilføjet iht. B
240	pno	<i>mf</i> tilføjet iht. B
243	pno	CLs ”fortepedal” rettet til <i>con pedale forte</i> iht. B
247	pno hh	akkord 1: ♯ for e ¹ udeladt iht. B (afskriverfejl)
248	pno hh	akkord 3: marc. tilføjet i analogi med vh og B , der har <i>sf</i> her
249	pno vh	samklang 3: marc. tilføjet iht. B
250	vl	<i>f</i> rettet til <i>sf</i> iht. B
255	pno	<i>sf</i> tilføjet iht. B
263	-	<i>valse</i> moderniseret til <i>valzer</i>
	pno	<i>ff</i> tilføjet iht. B
271, 272, 273	pno vh	bue node 1-3 udeladt (afskriver fejl) og erstattet af bindebue node 2-3 iht. B)
275	pno	<i>cresc.</i> tilføjet iht. B
277	vl	<i>molto cresc.</i> tilføjet iht. B
278, 279	pno vh	samklang 2: marc. tilføjet iht. B
282	pno vh	akkord 3: gentaget <i>f</i> udeladt
298	pno vh	C tilføjet af udgiver
<u>sats III</u>		
1	-	A har <i>Lento coitoso</i> (<i>d.v.s. tankefuld, traurig</i>); det korrekte italienske ord er <i>cogitoso</i> (betegnelsen gentages t. 91)

5	pno	dim.kile tilføjet iht. B
10	pno	<i>dim.</i> tilføjet iht. B
12-13	vl	cresc./dim.kile tilføjet iht. B
13	pno	<i>p</i> tilføjet iht. B
16	pno	dim.kile tilføjet iht. B
18	pno hh	<i>espr.</i> tilføjet iht. B
19	pno hh	bue node 4-5 (overstemme) tilføjet iht. B
	pno	<i>p</i> tilføjet iht. B
26-27	vl	<i>p</i> og efterfølgende cresc./dim.kile tilføjet iht. B
27, 28	pno	cresc./dim.kiler tilføjet iht. B (og i overensst. med A t. 2, 3)
29	vl	node 6-8: cresc.kile tilføjet iht. B
30	vl	cresc.kile under node 1 og dim.kile under node 4-7 udeladt (afskriverfejl; i B anført imellem klaversystemerne, men overstreget)
	pno vh	<i>f</i> tilføjet iht. B
		akkord 4-5: bue tilføjet iht. B
31	pno vh	understemme: bue sidste samklang t. 31 til første samklang t. 32 tilføjet iht. B
		cresc.kile tilføjet iht. B
33	vl	<i>cresc.</i> tilføjet iht. B
36	pno vh	overstemme, node 1(g): marc. tilføjet iht. B
64	vl	node 2: (♯) skyldes RL
65	vl	node 5: ♯ tilføjet i analogi med t. 66
68-69	vl	A har heltaktspause i t. 69; t. 68 afsluttes med en bindebue uden endepunkt fra tonen c ² ; t. 69 kompletteret iht. B
70	vl	node 1: bue til t. 71 node 2 tilføjet iht. B
		<i>molto espr.</i> tilføjet iht. B
78	pno	<i>dim.</i> tilføjet i overensst. med t. 10
79	vl, pno	efter t. 79 er 5 takter i A (omfattende en varieret gentagelse af t. 1-5) udstreget beslutsomt af RL med blyant; udeladt
87	vl	sidste node: bue til t. 88 node 2 tilføjet iht. B
101	vl	<i>dim.</i> tilføjet iht. B
103	vl	node 1: stacc. tilføjet iht. B
	pno hh	node 2: stacc. tilføjet iht. B
		bue node 2-5 (A , B) rettet til bue node 3-5 i analogi med vl
105	-	<i>a tempo</i> tilføjet iht. B
106	pno	<i>p</i> tilføjet iht. B
109	vl	<i>dim.</i> tilføjet iht. B
109, 110	pno	<i>espr.</i> og cresc./dim.kile tilføjet iht. B
112-113	pno	cresc./dim.kile tilføjet iht. B
114	pno	akkord 2: stacc. og ten. tilføjet iht. B

sats IV

-	-	<i>Quasi alla marcia risoluto</i> rettet af RL til <i>Molto allegro marcato</i>
29	pno vh	bue node 2-8 rettet til node 2-7 i analogi med t. 30 og 31 samt 75 ff.
39	pno vh	overstemme, node 4: ♯ i A erstatte med tonen g ¹ i analogi med t. 85 og 111
40	pno vh	overstemmen, node 8: ♯ udeladt (tilføjet redaktionelt node 7)
		bue node 1-7 rettet til node 2-7 i analogi med t. 42
41	pno vh	node 5: ♯ for A udeladt (formodes af være afskriverfejl)
58	pno vh	samklang 3: e udeladt i analogi med t. 186 (formodes at være afskriverfejl)
85	pno vh	understemme, samklang 1: ♯ ♯ rettet til ♯ ♯ i analogi med hh, understemme samt t. 39 og 111

BVN, rev. 4.19.2002

Nodeudgavens kolofon:

Rued Langgaard: Sonate nr. 1 ”Viole” (BVN 94)

© 2002 by Edition SAMFUNDET, Copenhagen

BVN-numre refererer til Bendt Viinholt Nielsen: *Rued Langgaards Kompositioner. Annoteret værkfortegnelse*. Odense Universitetsforlag, 1991.

Hovedredaktør for Rued Langgaard Udgaven på Edition Samfundet: Bendt Viinholt Nielsen.

Rued Langgaard Udgaven er etableret med støtte fra Carlsbergfondet. Den her foreliggende udgivelse er støttet af Langgaard-Fonden, Augustinus Fonden og Carlsbergfondet.

Spilletid: ca. 40 min.

Tilegnet Axel Gade